

DHAMMA-PADAM PUT ISPRAVNOSTI

Antologija buddhističke etike

S pali jezika preveo
ČEDOMIL VELJAČIĆ

SADRŽAJ

Čedomil Veljačić: **Uvod**

DHAMMA-PADAM

I	Parovi /Yamaka-vaggo/
II	Pažljivost /Appamada-vaggo/
III	Misao /Citta-vaggo/
IV	Cvijeće /Puppha-vaggo/
V	Budala /Bala-vaggo/
VI	Pametan čovjek /Pandita-vaggo/
VII	Usavršeni /Arahanta-vaggo/
VIII	Tisuće /Sahassa-vaggo/
IX	Zlodjelo /Papa-vaggo/
X	Batina /Danda-vaggo/
XI	Starost /Āra-vaggo/
XII	O samome sebi /Atta-vaggo/
XIII	Svijet /Loka-vaggo/
XIV	Budni /Buddha-vaggo/
XV	Sreća /Sukha-vaggo/
XVI	Prijatnost /Piya-vaggo/
XVII	Gnjev /Kodha-vaggo/
XVIII	Mane /Mala-vaggo/
XIX	O pravedniku /Dhamatta-vaggo/
XX	Put /Magga-vaggo/
XXI	Razno /Pakinnaka-vaggo/
XXII	Pakao /Niraya-vaggo/
XXIII	Slon /Nagavaggo/
XXN	Žeđa za životom /Tanha-vaggo/
XXV	Isposnik /Bhikkhu-vaggo/
XXVI	Brahmanski svećenik /Brahmana-vaggo/

Čedomil Veljačić

UVOD

Dhamma-padu nazivamo antologijom buddhističke etike zato što se od ukupno 423 izreke u stihovima ove zbirke 152 nalaze u drugim djelima osnovne kanonske buddhističke književnosti, a neke se strofe nalaze i u drugim, kasnijim djelima buddhističke i ostale indijske klasične književnosti, među ostalim dvadesetak u *Mahabharati*. U tom smislu *Dhamma-padam* sadrži nesumnjivo najvažniji i najneposredniji dio učenja Gotame Buddhe kroz stoljeća i tisućljeća. (Buddho se rodio 563. g. pr.n.e. u Južnom Nepal, u mjestu Kapilavatthu, manje od 200 kilometara sjeverno od Benaresa, a umro je 483. pr.n.e. u osamdesetoj godini, na povratku u svoj rodni kraj. Godine 1956. slavljena je 2500-godišnjica buddhizma.)

U “dugačkom govoru” koji opisuje posljednje razdoblje Buddhina putovanja (*Mahaparinibbana-suttam* u zbirci *Digha-nikayo*, 16) Buddho pita svoga najbližeg učenika Anandu: “Što još očekuje redovnička zajednica od mene? . . . Ja sam, uostalom, star, pod teretom godina, oronuo, ispunio sam svoje vrijeme. Osamdeset mi je godina. O Anando, ja sam kao stara kola, čije se osovine još drže povezane konopima. I tijelo Usavršenoga još korača kao da je povezano konopima. . .”

Jedan od prvih europskih prevodilaca, Max Müller, prevodi naslov ove antologije sa “Put kreposti” (“Path of virtue”), K. E. Neumann, prvi i najbolji estetski prijevod na njemački, sa “Put istine” (“Der Wahrheitspfad”). U *pali* jeziku originala *pada* znači “put”, a *dhamma* (sanskrit: *dharma*) označava Buddhinu nauku u cjelini. Osnovna buddhistička književnost, kanon na *pali* jeziku, vrlo je obimna, podijeljena na tri osnovna dijela: *Ti-pitakam*, “tri košare”:

- *Vinaya-pitakam*, djela koja se odnose na redovničku disciplinu Buddhine zajednice (*sangho*);

- *Sutta-pitakam*, glavni Buddhini govori koji izlažu njegovu pouku (*desana*) u proznim govorima i razgovorima (*suttam*) ili u stihovima (*gatha*);

- *Abhidhamma-pitakam* - sedam knjiga o kanonski sistematiziranim metafizičkim pitanjima. Naziv *abhi-dhamma* se može prevesti na grčki *peri phainomena*, a zbirka je dodata kanonu u vrijeme vladavine slavnog vladara Aške u 3. vijeku pr.n.e.

Dhamma-padam spada u *Sutta-pitaku*, središnju i najvažniju “košaru”, čiji su glavni dijelovi, svaki u nekoliko knjiga:

1) *Digha-nikayo*, zbirka od 34 “duga govora”, prosječno oko 20 stranica, 3 knjige.

2) *Mađdhima-nikayo*, 152 govora “srednje dužine”, 3 knjige.

3) *Samyutta-nikayo*, zbirka govora o povezanim temama, 5 knjiga.

4) *Anguttara-nikayo*, zbirka govora složenih po broju pojmovnih elemenata koje povezuje u razne strukturalne cjeline, od 1-11, 5 knjiga.

5) *Kuddaka-nikayo*, niz kraćih zbirki, među koje spada i *Dhamma-padam*. U istu skupinu zbirki spada i *Sutta-nipato*, “Splet pjesama”, povezanih ponekad i proznim dijelovima. U prvom dijelu te zbirke među najpoznatije buddhističke pjesničke tekstove spadaju poeme “Nosorog” i “Utihnuli mudrac” (*muni*). U *Kuddaku* spada i glavna zbirka indijskih priča uopće *Dataka*. To su 547 priča

svrstanih oko teme Buddhinih prethodnih života. Teme su velikim dijelom starije od buddhizma. Jedna od više priča koje nalazimo i kod Ezopa je priča o magarcu u lavovskoj koži.

U *Kuddaka-nikayu* ubrajaju se također pjesme Buddhinih učenika i učenica *Thera-gatha* i *Therigatha*. Veći dio tih zbirki (bez ponavljanja) sa dodacima o njihovim životima i pojavama u drugim, proznim tekstovima (koji u strogom smislu nisu hagiografije) preveden je u mojoj knjizi "Pjesme prosjaka i prosjakinja" (Sarajevo, Logos, 1977).

Najbliže tim kanonskim zbirkama je djelo *Milinda-pañha* iz 2. st. pr.n.e., razgovori buddhističkog redovnika Nagasene sa grčko-baktrijskim vladarom Menandrom o filozofskim pitanjima dozrelim u to vrijeme.

Najugledniji komentator *Ti-pitake* bio je Buddhaghoša, koji je u 5. st.n.e. došao iz Indije u Sri Lanku. Njegovo je glavno sistematsko djelo *Visuddhi-maggo*, "Put pročišćenja", do danas ostalo najmjerodavniji i najpotpuniji priručnik tzv. "buddhističke meditacije". (Buddhistički termin za tu vrstu "pročišćenja" duha je *bhavana*, termin koji znači "njegu" ili "oplemenjivanje", a nipošto tek "tehniku" ili tehnikalizaciju kako se danas najčešće i najpovršnije interpretiraju razne vrste *yoge*.)

Dhamma-padam je bio prvi pali tekst objavljen u Europi. Objavio ga je uz latinski prijevod danski indolog V. Fausböll 1855. u Kopenhagenu. Prije spomenuto izdanje Maxa Müllera sa engleskim prijevodom izašlo je u Oxfordu 1881. kao deseti svezak čuvene zbirke "Sacred Books of the East". Iste godine osnovano je u Londonu "The Pali Text Society" koje od tada do danas izdaje pali tekstove u originalu, prilagođene latinskom alfabetu kojim se štampaju i sanskritski tekstovi. Društvo je osnovao T. W. Rhys-Davids koji je kao engleski sudac živio godinama u engleskoj koloniji na Cejlonu. Društvo je do danas ostalo najvažnija naučna ustanova svoje vrste. Izdalo je oko 200 knjiga originalnih tekstova, mnoge i u obnovljenim izdanjima i prijevodima, te rječnik koji se smatra standardnim i do sada najpotpunijim. Povodom 2500-godišnjice buddhizma izdao je indijski učenjak i tadašnji obnovitelj najvećeg srednjovjekovnog buddhističkog univerziteta u Nalandi, Bhikkhu Kašjapa, cijeli kanon s osnovnim komentarskim djelima u 40 knjiga klasičnim staroindijskim pismom devanagari. Povodom novog koncila koji je tada održan u Burmi, objavljeno je i međunarodno izdanje istog materijala. Od kraja 19. vijeka ističu se do danas među estetski najljepšima prijevodi K. E. Neumanna na njemački. Njegov prijatelj i suradnik G. de Lorenzo iz Napulja objavio je u 20. vijeku neke osnovne tekstove na talijanskom jeziku. Za razliku od većine engleskih prijevoda De Lorenzov rad se ističe najizrazitijim podvlačenjem neposrednih estetskih prednosti Buddhina izvornog stila (osobito u svome osnovnom djelu "India e buddhismo antico", 5. izd., Bari, 1926).

Od kasnijih prijevoda na engleski još je uvijek najpopularniji, najviše preveden na druge jezike, S. Radhakrishnanov, već po bogatstvu komparativno-filozofskih usporedbi i uvodnog eseja povodom kojeg je 1938. primljen za člana Britanske Akademije, iako se tim povodom općenito zamjerio buddhističkom svijetu Azije zbog tipičnog hinduističkog svođenja buddhizma na zajedničke nazivnike vedante, priznate za prvobitnu nacionalnu filozofiju Indije. Šankara je (u 6. ili 8. st.n.e.) bio prisiljen da i sam kaže: "Ovako *nijegovorio* Buddha."

Od prijevoda na slavenske jezike poslije drugog svjetskog rata prvi je, koji mi je poznat, bio češki prijevod koji je u Pragu objavio poznati indolog V. Lesny 1946. Uskoro za tim, 1948. pojavilo se 2. izd. poljskog prijevoda prof. S. F. Michalskog "Sciezka Prawdy". Ruski sam prijevod dobio tek oko 1960. od svjetski najpoznatijeg cejlonskog profesora palija G. P. Malalasekera, koji je u doba Hruščovljeve vlade bio ambasador u Moskvi, istovremeno sa Radhakrishnanom. Malalasekera je istovremeno predavao pali u moskovskoj Akademiji i tamo je sa svojim ruskim suradnicima

obnovio još iz 19. vijeka svjetski čuvenu petrogradsku *Bibliotheca Buddhica*. Prva knjiga nove serije bio je prijevod *Dhamma-pade*, koja, koliko mi je poznato, ranije nije bila prevedena na ruski u cjelini. Za svog istovremenog službovanja u Moskvi Radhakrishnan je objavio (u Londonu) svoj uzorni prijevod "*Principal Upanisads*". Malalasekera je pedesetih godina osnovao svjetsku organizaciju "World Fellowship of Buddhists". Kao student u Londonu, oko 1920, bio je kolega i prijatelj s Pavlom Jevtićem, prvim jugoslavenskim redovno školovanim sanskritistom, koji je ostao poznat osobito po prvom prijevodu *Bhagavad Gite*.

Dhamma-padu je u cjelini prvi put kod nas prevela Vesna Krmpotić u okviru svoje estetski, a i po sadržajnom izboru vrijedne antologije "Hiljadu lotosa" (Nolit, Beograd, 1973, 2. izd.). Izgleda da je i taj prijevod, kao i većina drugih prijevoda ovog osnovnog djela u svjetskim književnostima poslije 1950, priređen na osnovu spomenutog Radhakrishnanovog tadašnjeg rada, u prijevodu s engleskog. U prijevodu s originala ja sam se služio jednim od najpoznatijih engleskih prijevoda cejlonskog maha-there Narade, jednog od prvih buddhističkih misionara na Zapadu od vremena drugog svjetskog rata. Najnezavisniji od ostalih u to vrijeme još mi se uvijek čini prijevod najuglednijeg cejlonskog pali gramatičara i autora rječnika Mahathere Buddhadatte, koji sam konzultirao na svim spornim mjestima, tipičnim za europske i eurocentričke prevodioce.

Pali jezik osnovnih buddhističkih tekstova na kojem je sačuvan prvobitni kanon Tipitakam odnosi se prema sanskritu kao talijanski prema latinskom. Usporedba se osniva na sličnosti zakona glasovne asimilacije. Evo nekoliko primjera koji ujedno pokazuju i neobične sličnosti sa našim jezikom:

<i>Sanskrit</i>	<i>Pali</i>	<i>Hrvatski</i>
puspati	pupphati	pupati
agni	aggi	oganj
pria	piya	prijatan
laghu	lahu	lako, lagano
iksana	akkhi	oko

Dodajem i svoje redovničko ime Ānājavako:

đ ana	ana	znanje
jivakah	jivako	onaj tko živi (doslovnije Živko) u skladu sa, ili prema. . .

Pali je mrtvi književni jezik (doslovno jezik "tekstova") kao i sanskrit, a najrodniji je jeziku magadhi koji je u Buddhino doba bio govorni jezik istog područja srednje Indije, na jugu od rijeke Gange, jednom od najvažnijih središta indijske kulture toga vremena. Po dijalektalnoj srodnosti istog područja Buddho u nizu razgovora sa đainskim "golim mudracima", od kojih se i sam odmetnuo, razgovara istim jezikom, koji se u novijoj filologiji naziva kao i pali "srednjeindijskim".

Rad na ovom prijevodu počeo sam prije 1950. u Rimu kad sam još kao samouk počeo učiti pali uz sanskrit. Redovnije studije sam nastavio na univerzitetu u Bonnu i privatno sa svojim profesorom do 1956. Prvi prijevod *Dhamma-pade* završio sam u Beogradu oko 1952. S tim sam prijevodom želio napisati prvu knjigu buddhističkih tekstova tako da sam uz pojedine izreke *Dhamma-pade* dodavao prozne citate iz Buddhinih govora. - 1954. g. uspio sam od svega toga objaviti oko jednu trećinu osnovnih izreka u zagrebačkoj "Republici", povodom proslave 2500-godišnjice buddhizma u cijelom svijetu. Rad na ponovnom prevođenju započinjao sam i kasnije nekoliko puta u toku svog redovničkog života na Sri Lanki. Rukopis prvobitnog prijevoda dostavila mi je u Kaliforniju tek 1989. godine moja unuka Maja Akpinar. Tada sam već radio na ovom

posljednjem prijevodu, zahvaljujući inicijativi urednika biblioteke “Religija i mistika” da svojim ostalim objavljenim prijevodima dodam i potpuni prijevod ove osnovne zbirke Buddhinih izreka u stihovima, svrstanih u 26 poglavlja o glavnim temama njegovog učenja. U prilogima svojim ranijim knjigama uvrštavao sam pojedina poglavlja *Dhamma-pade* koja su u ovom konačnom prijevodu djelomično prerađena.

U okviru buddhističkih zemalja u koji se može obuhvatiti veći dio Azije, Sri Lanka, Burma i Siam predstavljaju posebnu grupu. To su zemlje u kojima je Buddhino učenje sačuvano historijski najtočnije u okviru ortodoksnih škola *theravado* za razliku od tzv. sjevernih škola *mahayanam* koje su se razvile kasnije pod utjecajem indijskog vedantskog idealizma. *Thera-vado* znači “učenje starih”, tj. prvobitnih Buddhinih učenika, sakupljeno u knjige *Ti-pitake* na izvornom pali jeziku, a *maha-yanam* znači “velika kola”, učenje prošireno i razrađeno mnogostruko u sanskritskim obradama polaznih postavki. Zauzimajući zbog toga superiorno stanovište, mahayanisti su u toku stoljeća izvorno učenje “pali kanona” nazivali *hinayana* ili “mala kola”. To se razlikovanje u klasifikaciji škola održalo do danas, osobito u popularnim religijama koje su se prilagodile narodnim vjerama raznih zemalja. Sam Buddho je još za života previdio mogućnosti i nemogućnosti razdora i šizmi u svome učenju sažeto ovako: Povodom smrti svoga starijeg đainskog takmaca Mahavire, učenici su ga izvijestili o rasulu i sporovima među njegovim sljedbenicima i izrazili strah da se tako ne dogodi i poslije Buddhine smrti, a Buddho im je na to pouzdano odgovorio da to nije moguće u osnovnim shvaćanjima o “četiri plemenite istine” na kojima se osniva njegov pogled na svijet: patnja, nastanak patnje, dokončanje patnje i osmeročlani put koji vodi do dokončanja patnje. Ti su faktori oplemenjenja ljudskog bića (*bhavana* - izraz koji se u najširem a i najvulgarnijem smislu prevodi sa “meditacija”):

- 4 područja postojanosti pažnje (*sati-patthana*): “u tijelu pažnja nad tijelom, . . . u osjećajima nad osjećajima, . . . u mislima nad mislima, . . . u pojavama nad pojavama (*dhamma*).

- 4 ispravna napora: da se ne pojave pogrešne i zlonamjerne predodžbe, da se održe, pročiste, umnože, prošire, razvijaju, usavrše ispravne i dobronamjerne predodžbe.

- 4 sposobnosti koncentracije: . . u svrhovitosti, . . u intelektualnom radu, . . . u održavanju energije, . . u istraživačkom naporu.

- 5 sposobnosti tjelesnih i duhovnih moći. (Duhovne su moći: pouzdanje, snaga, pažnja, sabranost i uvid.)

- 7 spona probuđenja: pažnja, istraživanje, snaga, zanos, smirenost, ravnodušnost.

- Osmeročlani put oslobođenja od egzistencijalne patnje: ispravni nazori, ispravne namjere, ispravan govor, ispravna djelatnost, ispravan način života, ispravan napor, ispravna pažnja, ispravna meditativna sabranost (*samadhi*). (Posljednja tri stava se odnose na Buddhino učenje o meditaciji.)

Istim je povodom Buddhin intelektualno najistaknutiji učenik Sariputto formulirao cjelinu njegovog kosmološkog pogleda na život i svijet prema broju elemenata koji determiniraju komplekse psihofizičkih pojava, od jedne do deset komponenata, u dva govora koji sačinjavaju posljednja dva poglavlja zbirke dugih govora (*Digha-nikayo* 33 i 34), od kojih prvi, *Sangiti sutanta*, obuhvaća u standardnom engleskom prijevodu 49 stranica. Princip cjeline te filozofije egzistencije izrazio je Buddho u 22. govoru zbirke srednje dužine (*Madđhima-nikayo* 22) izrekom:

“Mene koji ovako govorim, ovako naučavam, optužuju neki askete i brahmani bezrazložno, proizvoljno, lažno i neopravdano ovako: 'Rušilac je isposnik Gotamo; on propovijeda rušenje,

uništenje i odricanje pravog života.' - A ja, učenici, naučavam samo jedno, danas kao i ranije: patnju i iskorjenjivanje patnje.”¹

Već je Schopenhauer, u doba kad izvorno proučavanje indijske kulture u Europi počinje da se ozbiljno razvija, nazvao buddhizam “ateističkom religijom”. Taj se naziv održao do danas. Ne zalazeći u granice opravdanosti takvih klasifikacija, smatram ipak da već nekoliko navedenih obilježja opravdava svraćanje pažnje na njegov pristup buddhizmu, s kojim se i sam često puta izrazito suglašava.²

Otkad sam prvi put počeo prevoditi *Dhamma-padu*, oko 1950, ostali tekstovi kojima sam želio nadopuniti pojedine izreke potjecali su pretežno iz De Lorenzovog talijanskog prijevoda *Maḍḍhima-nikaye*, zbirke Buddhinih govora “srednje dužine”, koja za mene predstavlja estetski najljepši, iako ne najtočniji, europski prijevod. Danas mi se čini da sav tadašnji materijal u bilješkama nije neophodan, pogotovo ne iz prevodilačkog izvora na koji sam tada bio pretežno ograničen. Dugogodišnjim iskustvom došao sam do zaključka da je najbitnije da se uvodno osvrnem upravo na prvu riječ prve izreke ovog teksta - *mano*. Osnova je te riječi u paliju kao i u sanskritu: *manas*. Ista je osnova, i bitno najopćenitije i najšire značenje, sačuvana do danas u latinskoj riječi *mens* u opsegu značenja preuzetom i u engleski *mind*. U našem jeziku kao i u njemačkom i francuskom postoje samo izvedenice iz imenice “mentalitet”. U europskoj filozofiji najširi opseg je taj pojam dobio kod Kanta i kao “teorijski um” i kao “praktički um”, pa i “rasudna moć”, shvaćeni u zajedničkoj cjelini sistema čija je osnova, ne u teorijskoj, nego u praktičkoj komponenti.³ Engleska riječ *mind* ima nesumnjivo najviše srodnosti sa terminom *manas* u indijskoj filozofiji uopće, ne samo u buddhističkoj, pa ipak standardni rječnik koji je izdalo Pali Text Society opravdano napominje da i u tom slučaju treba gdjekada prevoditi ovaj termin i sa “mišljenje” (thought). Ukoliko postoji sklonost u europskim jezicima da se *manas* prevodi sa “duh”, treba imati na umu poteškoću da *manas* predstavlja šesto područje *osjetne svijesti* ravnopravno sa osjetnih pet doživljajnih područja tjelesnih organa, pa je u vezi s njima izrazito usmjeren prema fenomenalnoj svijesti i vezan isključivo za njena predmetna područja. U tom je smislu “mišljenje” klasificirano kao “šesti organ” organske svijesti shvaćanja objektivnog smisla područja i elemenata fenomenalne datosti (*Ayatanam, dhatu*). Zato ga je psihološki adekvatnije prevoditi sa “razum” nego sa “duh”. Zato u europskoj komparativnoj filozofiji postoji dovoljna suglasnost (koju je dovoljno izrazito dokumentirao Schopenhauerov sljedbenik Paul Deussen u tri knjige povijesti indijske filozofije) da je tek Kantov kritički fenomenalizam stvorio adekvatnu osnovu za komparativnu filozofiju prema pretpostavkama starog indijskog umovanja. To najizrazitije vrijedi za buddhizam, iako se vedantinska filozofija upanišadi redovno interpretira u usporedbi s kantovskim idealizmom.

¹ U zbirci *Majjhima-nikayo*, govor 104, dalje razrađen u *Digha-nikayo*, govor 22 i dalje.

² Usp. moju knjigu “Schopenhauer and Buddhism”, Buddhist Publication Society, Kandy, 1970, No. 144-146, O. 22, str. 32; opširnije u izdanju istog eseja u mojoj knjizi “Studies in Comparative Philosophy”, Colombo, 1983, vol. I, str. 34, O. 14.

³ Usp. moju studiju “The Ethos of Knowledge in Kantian and in Buddhist Philosophy” u *Kant Studien* 77/1, 1986.

I

PAROVI

/Yamaka-vaggo/

- 1 Razum⁴ je preteča svih stvari,
razum ih tvori i njima upravlja.
Tko sa zlim naumom govori il' radi ,
toga slijedi patnja k'o točak volovsku spregu.

- 2 Razum je preteča svih stvari,
razum ih tvori i njima upravlja.
Tko s dobrim naumom govori il' radi,
toga slijedi sreća nerazdruživa k'o sjena.

- 3 “Vrijeda me i zlostavljao,
svladao me i opljačkao”.
Koga takve misli muče,
u tom se ne smiruje mržnja.

- 4 “Vrijeda me i zlostavljao,
svladao me i opljačkao”.
Koga te misli ne muče,
u njemu se mržnja utišava.

- 5 Mržnja se nikad ne smiruje mržnjom,
mržnja se utišava nemržnjom.
To pravilo važi oduvijek.

- 6 Većina ljudi neće da shvati
da smo ovdje osuđeni na smrt.
Među onima koji to shvate
svađe se lako izmiruju.

- 7 Tko god živi zanesen čarima,
neobuzdan u čulnosti, neumjeren u užitku,
nemaran i neotporan,

⁴ *mano*, latinski *mens*

taj pogiba k'o neukorijenjeno drvo na vjetru.

- 8 Tko ne živi zanesen čarima,
već obuzdan u čulnosti i umjeren u užitku,
taj pouzdan i izdržljiv
odolijeva pogibiji k'o planinska hrid oluji.
- 9 Tko oblači olinjalo ruho isposnika,
a ne živi besprijekorno
ni obuzdan u istini,
taj ni tog ruha nije dostojan.
- 10 Tko se odvraća od strasti
i ustali u vrlini,
taj obuzdan u istini
s pravom nosi olinjalo ruho isposnika.
- 11 Tko ljusku smatra za jezgro,
a jezgro mu se čini da je ljuska,
taj do jezgra nigdje ne dopire
zaveden neispravnom namjerom.
- 12 Tko jezgro jezgrom shvati,
a ljusku smatra ljuskom,
taj dopire do jezgra
u izvrsnim namjerama.
- 13 Kao što kiša prodre u kuću
koja nije dobro pokrovljena,
tako u neodnjevovanu
svijest prodiru strasti.
- 14 A kao što kiša ne prodire
u kuću dobro pokrovljenu,
tako ni u dobro njevovanu
svijest ne prodiru strasti.
- 15 Na ovom svijetu i na drugome
zločinac pati i tuguje.

Tuguje i kaje se kad vidi što je učinio.

- 16 Na ovom svijetu i na drugome
raduju se dobrotvori.
Raduju se i vesele u čistoći svojih djela.

- 17 Na ovom svijetu i na drugome
zločinac podnosi muke.
Muči ga misao da je zlo učinio,
a put mu stradanja povećava muke.

- 18 Na ovom svijetu i na drugome
užívaju dobrotvori.
Užívaju u mislima o dobroti svojih djela,
a put im u blaženstvo povećava užitak.

- 19 Onaj tko ponavlja mnoštvo svetih strofa,
a ne vlada se prema njima, nedosljedan čovjek,
liči na pastira koji broji tuđe blago.

- 20 Onaj tko ponavlja malo svetih izreka,
al' slijedi njihove upute,
odriče se strasti, mržnje i zablude,
u najboljem znanju, nesputane misli,
nevezan ni za što na ovom ni onom svijetu
- taj je sudionik blaženstva mudraca.

II

PAŽLJIVOST

/Appamada-vaggo/

- 21 Pažnja je put bez pogibelji,
a nepažnja je put u smrt.
Gdje pažljivi ne umiru,
nepažljivi su već mrtvi.
- 22 Uvidjevši tu razliku
u pažljivosti, mudraci
zadovoljni pažljivošću
kroče putem plemenitih.
- 23 Zadubljeni i sabrani,
postojani u naporu
dosežu do utruća,⁵
krajnje slobode od jarma.
- 24 Pažljivome čija je pozornost postojana,
tko je pošten i obazriv,
uviđavan i ispravan,
tome se ugled širi nadaleko.
- 25 Postojanom pažljivošću,
izoštrenim uviđajem,
mudrac treba da bude utvrđen
k'o otok protiv nasrtaja vala.
- 26 Nepažnji se prepuštaju
budale i bezumnici,
dok mudrac pažljivost cijeni
kao najvrednije blago.
- 27 Ne popuštaj nepažnji,
ne budi podatan požudi.

⁵ *Nibbanam*, sanskrit *nirvanam*

Samo pažljiv i zadubljen
postiže potpuno zadovoljstvo.

- 28 Kad pažljivošću nepažnju
rasprši pametan čovjek
i uspne se na kulu mudrosti,
neožalošćeni mudrac
žalosnu svjetinu tada
promatra k'o kršan gorštak
kržljavi nizinski puk.
- 29 Pozoran među nepažljivima,
bdijući među pozaspalima,
odmiče mudrac k'o hitar konj pred kljusadi.
- 30 Bog Indra⁶ je svojom pažnjom
postigao vodstvo kod bogova.
Pažljivost se svuda cijeni,
a nepažnja uvijek prezire.
- 31 Redovnik koga raduje pažnja,
a sa strahom gleda nemir,
kao rasplamsala vatra
krši sitne i krupne prepreke.
- 32 Redovnik koga raduje pažnja,
a sa strahom gleda nemir,
više neće stradavati,
pred njime je utrnuće.

⁶ Indra je Gromovnik, indijski Zeus

III

MISAO

/Citta-vaggo/

- 33 Usplahirenu, nepostojanu misao,
koju je teško zadržati i obuzdati,
mudrac izoštrava kao kovač strijelu.
- 34 Kao riba izvučena iz vode i bačena na kopno
tako se trza i misao
onoga tko napušta carstvo Smrti.
- 35 Vrijedno je zavladata mišlju
nepokornom, lakoumnom,
povodljivom za užitkom.
Ukročena misao je izvor sreće.
- 36 Mudrac neka pazi na misao,
ishitrenu i jedva zamjetnu,
povodljivu za užitkom.
Zaštićena misao je izvor sreće.
- 37 Lutalicu, samotarku,
bestjelesnu, prikrivenu,
tko ne pušta misao iz vida,
oslobađa se spona umiranja.
- 38 Kad misao nije ustaljena
ni istina ispravno shvaćena,
kada osjetila nisu bistra,
tada ni mudrost nije potpuna.
- 39 Kome misao nije pristrasna
ni osujećena težnja
da napusti zlo i dobro
- tko bdije, taj se ne boji.

- 40 Tko je uvidio krhkost tijela
i učvrstio misao k'o tvrđavu,
mačem mudrosti krši Rušioca
i tako štiti pobjedu beskućnika.
- 41 Uskoro će ovo tijelo
pasti srušeno na zemlju,
napušteno, bez svijesti,
kao beskorisna klada.
- 42 Što poželi dušman⁷ dušmaninu,
mrzovoljan omraženu,
manje je štetno od misli
usmjerene na vlastito zlo.
- 43 Ni otac, ni mati, ni svojta
ne mogu nam ugoditi
onoliko k'o misao
usmjerena na dobrobit.

⁷ Usp. avestički termin *duždaman*

IV

CVIJEĆE

/Puppha-vaggo/

- 44 Tko će osvojiti ovu zemlju i svijet smrti i bogova?
Tko će pronaći dobro razjašnjeni put ispravnosti
kao što će vještak prepoznati cvijet?
- 45 Učenik na putu vrline će osvojiti ovu zemlju i svijet smrti i bogova.
Učenik na putu vrline će pronaći dobro razjašnjeni put ispravnosti
kao vještak traženi cvijet.
- 46 Uvidjevši da je ovo tijelo kao pjena,
prozrevši prirodu opsjene,
slomivši rascvjetale strijele smrti,
treba otN izvan vidokruga vladara smrti.
- 47 Kao čovjeka koji bere cvijeće,
čiji je duh rastresen, smrt odnosi
kao poplava usnuli zaselak.
- 48 Kao čovjeka koji bere cvijeće,
čiji je duh rastresen,
još prije nego što utaži svoje strasti, nadvladava smrt.
- 49 Kao što pčela ne oštativši ni boju ni miris cvijeta
usiše sok i odleti - tako treba i šutljivi mudrac
da se kreće selom.
- 50 Ne treba primjećivati tuđa nedostojna djela,
niti ono što su drugi učinili ili nisu,
nego vlastita djela i propuste.
- 51 Kao lijepi cvijet šarolik, ali bez mirisa,
isto su tako jalove i lijepo izražene riječi
onoga tko ih ne primjenjuje u djelu.

- 52 Kao lijepi cvijet šarolik i mirisan
tako su plodonosne i lijepo izražene riječi
onoga tko ih primjenjuje u djelu.
- 53 Kao što se iz hrpe cvijeća mogu učiniti mnogi cvjetni vijenci,
tako i onaj tko je rođen smrtno može učiniti mnoga dobra djela.
- 54 Miris cvijeća ne ide protiv vjetra,
niti miris sandalovine, ni mirisni prah *tagare*, ni jasmina,
ali miris vrline ide protiv vjetra; dobar čovjek širi miris na sve strane.
- 55 Mirisi sandalovine, *tagare* kao i lotosa i jasmina -
iznad svih cvjetnih mirisa izdiže se miris vrline.
- 56 Neznatni su mirisi svih tih cvjetnih prahova,
dok miris kreposnih bića provijava do
božanskih vrhunaca.
- 57 Moć Smrti⁸ ne doseže do puta onih koji su
postigli te vrline
i saželi se u sabranosti usavršenim znanjem.
- 58 Kao što iz hrpe đubreta bačenog na cestu
može da iznikne lotos divnog i osvježujućeg mirisa -
- 59 isto tako iz hrpe bića zaslijepljene ljudske gomile
zabljesne mudrošću učenik potpuno budnoga.

⁸ Smrt ili, točnije, rođenje-i-smrt je simbol svjetovnosti, u širem smislu kozmičke obavezanosti bića. Usp. Heideggerov *Sein Zum Tode*.

V

BUDALA

/Bala-vaggo/

- 60 Duga je noć za onoga tko bdije, duga je milja za umornoga - dug je tok zbivanja za budale koji nemaju ispravnog uvida u istinu.
- 61 Ako putnik ne naiđe na boljeg ili jednakog sebi, bolje mu je da putuje sam; nema drugarstva sa budalom.
- 62 “Djeca su moja, imetak je moj” - tako razmišlja budala. Ali ni sam nije svoj, a kamoli djeca, kamoli imetak.
- 63 Budala koji sebe smatra budalom već je zbog toga pametan, ali budala koji sebe smatra pametnim, za toga se s pravom kaže da je budala.
- 64 I ako budala doživotno poštuje pametnoga, neće razumjeti istinu kao ni žlica okus čorbe.
- 65 Ali ako se pametan čovjek pridruži pametnome samo jedan čas, brzo će razumjeti istinu kao jezik okus čorbe.
- 66 Budale se kreću nepametno kao svoji vlastiti neprijatelji, vršeci zla djela čiji je plod gorak.
- 67 Nije dobro učinjeno djelo zbog kojeg pati tko ga izvrši i tko mu podnosi plod sa suzama rasplakanog lica.
- 68 Dobro je učinjeno ono djelo zbog kojeg ne pati tko ga izvrši i tko mu uživa plod radosno pošto ga izvrši.
- 69 Dok ne dozrije plod zla, budala ga smatra slatkim, ali kada zlo dozrije, onda budala podnosi patnju.

- 70 Mjesecima budala može jesti hranu na vlati travke *kusa*,
pa ipak mu to ne vrijedi ni šesnaesti dio
onoga što postižu znalci prave istine.
- 71 Posljedice zlog djela ne zgrušavaju se odmah
kao ni svježe mlijeko,
tinjajući grijeh slijedi budalu kao vatra zapretana pepelom.
- 72 Besmisleno znanje koje stječe budala
razara poželjne posljedice i razbija mu glavu.
- 73 On može poželjeti nebitno postignuće i prvenstvo među redovnicima,
vlast u samostanima i poštovanje u tuđim porodicama.
- 74 “Neka domaćini i beskućnici misle da sam ja to učinio,
da im ja budem mjerodavni uzor u svemu što treba učiniti ili ne učiniti.”
Tako to zamišlja budala nadimljući se u svojim željama i taštini.
- 75 Doista, jedan je put uspjeha, a drugi put vodi do utrnuća (*nibbanam*).
Kad to tako spozna, sljedbenik budnoga u prosjačkom redu
ne treba se radovati počastima, nego težiti za samoćom.

VI

PAMETAN ČOVJEK

/Pandita-vaggo/

- 76 Tko uvidi da je mudar čovjek koji ga opominje
i ukazuje što treba izbjegavati,
takvog mudrog čovjeka treba poštivati
kao otkrivaatelja skrivenog blaga -
za onoga tko poštuje takvog čovjeka to je bolje,
a ne lošije.
- 77 Neka opominje i poučava,
neka obuzdava ono što je nepročišćeno.”
Tako se stječe prijateljstvo iskrenih,
a neprijateljstvo neiskrenih.
- 78 Ne treba cijeniti nepoštene prijatelje, niti neobuzdane;
treba cijeniti uzorne prijatelje, one koji su najbolji.
- 79 Tko taži žed ispravnošću, taj je sretan bistrinom namjere.
Pametan čovjek se uvijek raduje
u ispravnosti koju objavljuju oplemenjeni.
- 80 Graditelji razvode vodu,
kovači oštre strijele,
drvodjelci tešu drvo,
pametni ljudi ukroćuju sebe.
- 81 Kao što vjetar ne satire čvrstu stijenu
isto se tako ni pametni ljudi ne kolebaju pred
prijekorom ni pohvalom.
- 82 Kao jezero - duboko, razbistreno i smireno -
isto se tako i pametni ljudi razbistre kad čuju pouku ispravnosti.
- 83 Dobri ljudi prolaze svuda, a da ne prianjaju uz strasti.
Pametni ljudi ne primjećuju razliku i ne tiče ih se ni radost ni bol.

- 84 Tko ne želi ni za sebe ni za druge ni sina, ni imanje, ni vlast,
niti teži neispravno za vlastitom moći,
taj je krepostan, mudar i ispravan.
- 85 Na svijetu ima malo ljudi koji dosežu drugu obalu,
dok ostala svjetina hrli sve dalje po ovoj obali.
- 86 Ali oni koji slijede ispravnost kad im se ispravno predoči,
ti ljudi prelaze na drugu obalu,
izvan vlasti smrti koju je teško nadmašiti.
- 87 Zato neka pametni ljudi napuste put tame i njeguju put svjetlosti,
odlazeći iz domaćeg života u beskućnički,
u osamljenost u kojoj je teško naći zadovoljstvo.
- 88 U tome treba tražiti radost napustivši bilo kakvu strast;
pametan čovjek neka pročišćava sebe od natruha duha.
- 89 Oni čiji je duh odnjegovan u skladu sa vrlinama duhovnog probuđenja
i koji se raduju u obestrašćenosti bez primjesa;
koji su ukinuli sve utjecaje svjetovnosti
ti su utrnuti i rashlađeni.

VII

USAVRŠENI

/Arahanta-vaggo/

- 90 Onome tko nigdje ništa ne žali,
tko je oslobođen u svakom pogledu, s koga su popadali svi okovi,
nepoznate su opreke.
- 91 Pažljivi se naprežu, ne raduju se udobnosti
kao labudovi kad odlaze sa jezera
napuštaju domaću okolinu.
- 92 Oni što ne gomilaju posjed, koji se razumno hrane,
čije je životno područje ispraznost, i
bespredmetnost, i oslobođenost -
njihovo je kretanje teško slijediti kao lijet ptica po zraku.
- 93 U kome su utjecaji požude prekinuti,
tko je ravnodušan prema hrani,
čije je životno područje ispraznost,
bespredmetnost i oslobodenost -
njegovo je kretanje teško slijediti kao lijet ptica po zraku.
- 94 Čija su osjetila smirena
kao konji koje je obuzdao kočijaš,
čiji je ponos tako uklonjen kao i priliv strasti -
tome zavide i bogovi;
- 95 ne opire se kao ni zemlja,
podložan je kao kamen temeljac,
kao jezero u kojem nema mulja -
za takve ne postoji ni tok rađanja ni umiranja.
- 96 Njegov je duh smiren, mirna mu je i riječ i djelo;
tako je dosegao utihnuće oslobođen uravnoteženom spoznajom.
- 97 Najuzvišeniji čovjek nije lakovjeran,

nego je znalac onoga što nije tvorevina,
tko je razriješio sve veze, odrekao se prohtjeva
- takav je doista natčovjek.

- 98 Ili u selu ili u šumi, u dubinama ili na čvrstom tlu,
gdje god borave usavršeni, to je tlo radosti.
- 99 Raduju nas šume kojima se ne raduje svjetina.
Tamo će se obradovati obestrašćeni koji ne srljaju za užicima.

VIII

TISUĆE

/Sahassa-vaggo/

- 100 Od tisuću besmislenih izreka
bolja je jedna smisljena što smiruje onoga tko je čuje.
- 101 Od tisuću besmislenih stihova
bolji je jedan stih što smiruje onoga tko ga čuje.
- 102 Od izricanja stotine besmislenih stihova
bolji je jedan stih što smiruje onoga tko ga čuje.
- 103 Ako netko pobijedi u boju tisuću puta po tisuću ljudi,
a drugi pobijedi jedino sam sebe,
taj je drugi nenadmašivi pobjednik.
- 104 Doista je bolja pobjeda nad samim sobom
nego pobjeda nad drugim ljudima,
jer onaj tko ukroti sebe taj stalno živi suspregnuto.
- 105 Ni koji bog ni vila, ni Smrt skupa sa
stvoriteljem svijeta Brahmom
ne može pretvoriti pobjedu u poraz takvog pobjednika.
- 106 Može netko iz mjeseca u mjesec kroz stotinu godina
prinositi po tisuću žrtava,
ali onaj tko samo jedan čas oda poštovanje potpuno usavršenome
njegov je izraz poštovanja vredniji od stoljeća žrtvenih obreda.
- 107 Može netko kroz stotinu godina održavati sveti oganj u šumi,
ali onaj tko samo jedan čas oda počast potpuno usavršenome
time zavređuje poštovanje veće od stoljeća žrtvenih obreda.
- 108 Kakav god žrtveni dar i obred prinosi netko da stekne zasluge,
sve mu to ne vrijedi niti četvrtinu izraza poštovanja
prema onima čiji je postupak ispravan.

- 109 Onome tko odaje poštovanje kreposnima stalno dozrijevaju plodovi četiriju vrlina: dug život, lijep izgled, sreća i moć.
- 110 Ali onome tko živi i stotinu ljeta nepošteno i nesabrano ni jedan dan života ne vrijedi više od dana u životu onoga tko je pošten i tko živi u duhovnom zadubljenju.
- 111 Ako tko živi i stotinu ljeta bezumno i neozbiljno, ni jedan dan mu ne vrijedi više od dana u životu pametnoga i duhovno zadubljenog.
- 112 A tko živi stotinu ljeta nemarno i nevoljno, ni jedan dan mu ne vrijedi više od dana u životu čovjeka koji se trudi i napreže.
- 113 Tko živi i stotinu ljeta, a ne uvidi ni početak ni kraj ni jedan dan mu ne vrijedi više od dana u životu čovjeka koji uviđa početak i kraj.
- 114 Tko živi i stotinu ljeta, a da ne prozre put besmrtnosti ni jedan dan mu ne vrijedi više od dana u životu čovjeka koji prozre put besmrtnosti.
- 115 Tko živi i stotinu ljeta, a da ne prozre ispravnost vrhovne istine ni jedan dan mu ne vrijedi više od dana u životu čovjeka koji prozre ispravnost vrhovne istine.

IX

ZLODJELO

/Papa-vaggo/

- 116 Pohrlite prema dobru, odvratite se od zla.
Ako se dobročinstvo vrši na silu, duh se raduje u zlu.
- 117 Ako čovjek zgriješi, neka to ne ponavlja,
neka uz to ne privoli; bolno je gomilanje zlih navika.
- 118 A kada čovjek učini dobro djelo, onda neka ga i dalje ponavlja,
neka uz to privoli; sretno je gomilanje zasluga.
- 119 I zločinac se osjeća obodren dok ga zlodjelo ne oprži;
tek kada ga oprži, zločinac uviđa zločinstvo,
- 120 dočim pošten čovjek uviđa i zločin prije nego mu poštenje urodi plodom,
a kad poštenje urodi plodom, onda pošten čovjek uviđa poštenje.
- 121 Ne pomišljajte lakoumno o zlu, "to me neće zadesiti".
I vjedro vode se puni vodenim kapima,
a budala se puni zlom i ako mu pritječe malo po malo.
- 122 Ne pomišljajte lakoumno o dobru, "to me neće zadesiti".
Vjedro vode se puni vodenim kapima,
a pametan čovjek se puni dobrom i ako mu pritječe malo po malo.
- 123 Kao što se trgovac s malobrojnom pratnjom boji opasna puta,
ili kao što se boji otrova onaj tko želi živjeti,
tako treba izbjegavati zlo.
- 124 Tko na ruci nema ranu, može nositi otrov na dlanu.
Otrov ne prodire gdje nema rane; nema zla za onoga tko ga ne čini.
- 125 Tko uvrijedi nedužnog čovjeka,

čisto i nevino biće,
zlo pogađa jedino tu budalu
kao sitna prašina bačena protiv vjetra.

- 126 Neki se preporučaju u majčinoj utrobi,
a zločinci u paklu,
pravednici idu u nebo, neobmanuti se trnu u *nibbani*.
- 127 Niti na nebu, niti usred mora, niti u nutrini planinskog procijepa,
nema takvog mjesta na svijetu
gdje bi se mogao skloniti itko da umakne posljedicama zlodjela.
- 128 Niti na nebu, niti usred mora, niti u nutrini planinskog procijepa,
nema takvog mjesta na svijetu
gdje bi se mogao skloniti itko da umakne smrti.

X

BATINA

/Danda-vaggo/

- 129 Svi dršću pred batinom, svi se boje smrti.
Uspoređujući sebe sa drugima, ne ubijaj niti potiči ubojstvo.
- 130 Svi dršću pred batinom, svima je život drag.
Uspoređujući sebe sa drugima, ne ubijaj niti potiči ubojstvo.
- 131 Tko nasrće batinom na bića željna sreće
težeći za vlastitom srećom, taj ne postiže sreću poslije (smrti).
- 132 Tko ne nasrće batinom na bića željna sreće
težeći za vlastitom srećom, taj postiže sreću poslije (smrti).
- 133 Ne govori osorno ni s kim
da ti onaj s kim tako govoriš ne odgovori isto tako.
Bolne su doista oštre riječi, otpor koji izazivaju može te povrijediti.
- 134 Ako umukneš kao napukli gong,
već si dosegao utruće (*nibbanu*), u tebi nema žalca.
- 135 Kao što pastir izvodi goveda na pašu
tako starost i smrt izgone život iz stvorova.
- 136 Budala kad vrši zla djela nije toga svjestan.
Zbog vlastitih djela glupan izgara kao da ga sažiže oganj.
- 137 Tko batinom mlati goloruke i nedužne
uskoro će potpasti u neko od ovih deset stanja:
- 138 okrutnu bol, gubitak, tjelesnu povredu,
ili tešku bolest ili ludilo;

- 139 ili neugodnost od strane vladara, ili tešku optužbu,
smrt rodbine ili propast bogatstva;
- 140 ili će mu u požaru izgorjeti kuća.
Kad mu se raspadne tijelo, glupan se ponovo rađa u paklu.
- 141 Niti hodajući nag, niti raščupan, niti blatan,
niti postom, niti ležanjem na zemlji,
niti zamazan prašinom, ni čučanjem
ne može se pročistiti smrtnik koji nije prevladao neizvjesnost.
- 142 Iako je raskošno odjeven, onaj tko živi smireno,
krotko, obuzdano, usmjeren svetim životom,
tko je odbacio batinu u ophođenju sa svim bićima -
taj je svećenik (*brahman*), taj je isposnik,
taj je pripadnik prosjačkog reda (*Bhikkhu*).
- 143 Ima li na svijetu ikoji čovjek suzdržan stidom
koji izbjegava prijekor kao čistokrvan konj bič?
- 144 Kao čistokrvan konj na dodir biča,
budite revni i spremni,
povjerenjem, vrlinom i naporom,
sabranošću i promišljenom ispravnošću,
pomnim usavršavanjem mudrosti i dobrog ponašanja
izbavite se tog velikog bola.
- 145 Graditelji razvode vodu,
kovači oštre strijele,
drvodjelci tešu drvo,
pametni ljudi ukroćuju sebe.

XI

STAROST

/Darra-vaggo/

- 146 Čemu smijeh, otkud radost
gdje požar neprekidno bukti?
- Obuzeti gustom tamom
zar ne tragate za svjetlom?
- 147 Pogledaj tu krasnu lutku
- drskost žive rane tijela,
mnogih briga i nevolja,
gdje ništa stalno ne prebiva.
- 148 Izmoždeno to tijelo krhko je gnijezdo bolesti
odakle gnjilež prska, gdje smrt dokončava život.
- 149 A kad budu razasute kao tikve u jeseni⁹ -
ove požutjele kosti - tko će im se obradovati?
- 150 Grad sagrađen od kostiju slijepljenih mesom i krvlju,
a u njemu utvrđeni nemoć i smrt, prezir i ponos.
- 151 I kićena kraljevska kola će sagnjeti;
tako će i ovo tijelo ophrvati nemoć.
No ispravnost bića nemoć ne satire.
Tako barem propovijedaju znalci.
- 152 Neznalica odraste kao vô;
mišići mu se razvijaju, al' pamet se ne razvije.
- 153 Kroz mnoge sam preporode hrlio tokom zbivanja,
al' mi neprimijećen osta graditelj tih zdanja.
Bolna je trajnost preporađanja.

⁹ Konfucije, kad se u starosti vratio u javni život, razjasnio je svoj postupak riječima: "Zar sam ja takva tikva, koja može visjeti na zidu, ali ne može se pojesti?" (Lun-yü, XVII, 7).

- 154 Graditelju, sada si primijećen!
Više me nećeš kućiti!
Sve su ti grede slomljene, pokoleban ti je stožer.
Duh posta nepokolebiv, dosegnut je kraj stremljenja.¹⁰
- 155 Čiji život ne bješe uzoran, tko u mladosti ne steče blago,
taj k'o oronuli vodomar premisslja nad barom
iz koje su pohvatane ribe.
- 156 Čiji život ne bješe uzoran, tko u mladosti ne steče blago,
taj kao odbačene strijele žali promašene ciljeve.

¹⁰ Buddhine prve riječi poslije duhovnog probuđenja.

XII

O SAMOME SEBI¹¹

/Atta-vaggo/

- 157 Tko sam sebe zna cijeniti
treba pomno bdjeti nad sobom.
Jedan od tri dijela noći
mudrac provodi u bdijenju.
- 158 Najprije učvrsti sebe
u dosljednome vladanju,
a onda opominje druge.
Mudrac se ne izlaže prijekoru.
- 159 Tko sam sebe izobrazi
u onom što druge poučava,
izvježban nek vježba druge.
No samim je sobom teško ovladati.
- 160 Svatko je sam svoj zaštitnik.
Zar bi itko drugi to mogao biti?
Tko sobom dobro ovlada
stječe teško dosežnu zaštitu.
- 161 Zlodjelo koje sam počini,
prouzroči i sprovede,
satire nerazumnoga kao što
dijamant brusi ostalo drago kamenje.
- 162 U kome prevlada nepoštenje
sam sebi nanosi štetu koju mu želi dušmanin
- kao kad puzavica prione uz snažno stablo *sala*.
- 163 Lako je izvršiti zlodjelo
kojim i sebi nanosimo štetu,
al' ono što je dobro i korisno,

¹¹ *atta*, sanskritsko *atma*.

to je i najteže izvedivo.

- 164 Nerazuman koji prekorava
zbog svojih nepoštenih namjera
pouku duhovnih velikana
čiji je život istinom oplemenjen,
taj kao bambus rađa plod
kojim sam sebe satire.
- 165 Svatko je sam izvršitelj zlodjela
kojim je sebe okaljao.
Svatko se sam od zla suzdržava
i sam sebe pročišćava.
Čistoća i prljavština od nas samih ovise.
Nitko nikog nigdje ne pročisti.
- 166 Ne zanemarij vlastitu svrhu
za tuđu, ma kako uzvišena bila.
Kad svoju svrhu shvatiš pravilno,
prioni uz svoj zadatak.

XIII

SVIJET

/Loka-vaggo/

- 167 Ne slijedi niski zakon; nemoj živjeti nemarno;
ne slijedi pogrešno gledište; ne unapređuj svjetovnost.
- 168 Ustani, ne budi nemaran; živi ispravnim životom.
Tko živi ispravnim životom sretan je i na ovom svijetu i na drugome.
- 169 Tko živi ispravno, taj živi sretno; ne valja živjeti zlim životom.
Tko živi ispravno, taj je sretan i na ovom i na drugom svijetu.
- 170 Promatraj ovaj svijet kao pjenu, promatraj ga kao privid;
onoga tko ga tako promatra, ne vidi vladar smrti.
- 171 Dođi i pogledaj ovaj svijet kao šarena kraljevska kola.
Tu gdje se budale utapaju, razumni im se ne pridružuju.
- 172 Tko je prije bio nemaran, a kasnije to više nije,
taj obasjava ovaj svijet kao Mjesec nezasjenjen oblakom.
- 173 Čije je zlo djelovanje nadstrto dobročinstvom,
taj obasjava ovaj svijet kao Mjesec nezasjenjen oblakom.
- 174 Ovaj je svijet zamračen, rijetko tko tu nešto prozire,
kao ptica kad se oslobodi iz mreže, malo je onih koji odlaze u nebo.
- 175 Labudovi idu putem Sunca, idu zrakom natprirodnom snagom,
a mudrace izvodi iz svijeta pobjeda nad Smrcu i njenom pratnjom.
- 176 Tko prekrši jedinstveno pravilo, tko laže i prezire nadzemaljski svijet,
za toga nema grijeha koji neće počinuti.

- 177 Škrtice ne idu u božanski svijet,
a ni budale ne cijene dobročinstvo,
dok se mudrac raduje darežljivosti,
jer će ga samo to usrećiti u nadzemaljskom svijetu.
- 178 Od isključive vlasti na zemlji, ili od odlaska na nebo,
vredniji od gospodstva nad cijelim svijetom
jeste plod ulaska u struju oslobođenja.

XIV

BUDNI

/Buddha-vaggo/

- 179 Njegova se pobjeda ne prevladava,
njegovu pobjedu nitko na svijetu ne nadilazi.
kojim putem hoćete da vodite toga budnog
na beskrajnom području bez razmeđa?
- 180 Njega ne može mreža otrovne žeđe nikuda zvesti.
Kojim putem hoćete da vodite toga budnog
na beskrajnom području bez razmeđa?
- 181 Tako zadubljenim mudracima koji se raduju smirenju odricanja,
njima zavide i bogovi, potpuno budnim i sabranim.
- 182 Teško je dosežno ljudsko rođenje, težak je život smrtnika,
teško je čuti ispravnu pouku, teško je doseći do probuđenja.
- 183 Ne činiti nikakvo zlo, uzdići se u dobroti,
pročistiti svoj duh (misao) -
to je pouka svih buddha.
- 184 Krajnje smirenje se postiže postojanim asketskim naporom;
budni nazivaju utrnuće (*nibbanam*) krajnjim dosegom.
Zacijelo, nije se odvratio od svijeta tko tlači druge,
niti onaj tko uzrokuje njihovo tlačenje.
- 185 Ne ogovarati, ne napadati, živjeti suspregnut pravilima
redovničke stege, umjeren u jelu, tko živi u samoći,
uporan u uzvišenom umovanju - to jepouka svih buddha.
- 186 Ni kiša dukata ne može zadovoljiti strasti;
bolni su kratki užici - tako uviđa pametan čovjek.
- 187 Ni u božanskim užicima ne postiže radost;

sljedbenik potpuno budnoga raduje se (jedino)
dokončanju životne žeđi.

- 188 Mnogi ljudi nagnani strahom traže utočište
u planinama i šumama,
pod stablima hramskih vrtova.
- 189 Ali to im utočište nije smirenje, to nije krajnje utočište,
otišavši u takvo utočište ne oslobađaju se svih patnji;
- 190 nego tko je otišao u utočište budnoga,
njegove nauke i njegove redovničke zajednice,
u četiri plemenite istine - taj uviđa potpunom mudrošću:
- 191 patnju, nastanak patnje, dokončanje patnje
i plemeniti osmeročlani put koji vodi do smirenja patnje.
- 192 To je spokojno utočište, to je krajnje utočište,
tko dođe u to utočište rješava se svake patnje.
- 193 Teško je naći osobu plemenita roda; takvi se ne rađaju svuda.
Gdje god se rodi takav mudrac, ta porodica sretno napreduje.
- 194 Sretna je pojava budnih, sretna je pouka ispravnosti,
sretno je združenje redovničke zajednice,
sretan je asketski napor združenih redovnika.
- 195 Tko poštuje poštovanja dostojne, buddhe ili njihove sljedbenike,
koji su svladali prepreke i nadišli bijedu i jad;
- 196 tko poštuje takve utrnuti koji su se riješili straha,
njegovu zaslugu nitko ne može procijeniti.

XV

SREĆA

/Sukha-vaggo/

- 197 Živimo doista sretno i bez mržnje među onima koji mrze,
boravimo bez mržnje među mrzovoljnim ljudima.
- 198 Živimo doista sretno i bez patnje među patnicima,
među ljudima koji pate boravimo bez patnje.
- 199 Živimo doista sretno i bezbrižno među zabrinutima,
među ljudima koji su zabrinuti boravimo bezbrižno.
- 200 Živimo doista sretno mi kojima ništa ne pripada,
tažimo se prijatnošću kao svijetli bogovi.
- 201 Pobjeda potiče mržnju, pobijedeni ostaje u patnji.
Tko je smiren ostaje sretan kad napusti pobjedu i poraz.
- 202 Nema ognja ravnog strasti, nema zle kobi ravne mržnji;
nema patnje ravne djelomičnom opstanku,
nema sreće ravne spokoju.
- 203 Lakomost je najgora bolest, sklonosti su najgore patnje.
Tko to zbilja spozna, utruće (*nibbanam*) mu je krajnja sreća.
- 204 Zdravlje je najveća dobit, zadovoljstvo je najveće blago,
pouzdanje je najveće srodstvo, utruće najveća sreća.
- 205 Tko okusi osamljenost i smirenje
postaje neustrašiv i bezgrešan, utažen okusom ispravnosti.
- 206 Vrijedan je susret s plemenitima, boravak s njima je uvijek sretan.
Tko se ne susreće s budalama, taj će uvijek biti sretan.

- 207 Tko se kreće u društvu budala, taj se kaje dugo vremena.
Drugarstvo s budalama uvijek je patnja, kao i s neprijateljem,
a druženje s razboritim je sretno kao susret sa srodnicima.
- 208 Kao što Mjesec slijedi put sazviježda
tako i vi slijedite mudraca, pametnog i učenog,
podnošljivog, revnog, plemenitog
- takvog dobrog i razboritog čovjeka.

XVI

PRIJATNOST

/Piya-vaggo/

- 209 Tko se veže za bezveznost, a ne povezuje se stegom (*yogasmim*) duhovnog napora, odriče se smisla zbog onoga što mu je prijatno - zavidjet će onome tko sebe obuzdava.
- 210 Zato se nemoj vezivati za ono što je prijatno, a pogotovo za neprijatno. Ne vidjeti ono što je prijatno je patnja kao i vidjeti neprijatnosti.
- 211 Zato ne činite ništa zbog prijatnosti; prestanak prijatnosti je neugodan. Nema spona za onoga za koga ništa nije ni ugodno ni neugodno.
- 212 Iz ugodnosti se rađa tuga, iz ugodnosti se rađa bojazan. Za onoga tko je lišen ugone ne postoji tuga, a kamoli bojazan.
- 213 Iz privrženosti se rađa tuga, iz privrženosti se rađa bojazan. Za onoga tko je lišen privrženosti ne postoji tuga, a kamoli bojazan.
- 214 Iz radosti se rađa tuga, iz radosti se rađa bojazan. Za onoga tko je lišen radosti ne postoji tuga, a kamoli bojazan.
- 215 Iz požude se rađa tuga, iz požude se rađa bojazan. Za onoga tko je lišen požude ne postoji tuga, a kamoli bojazan.
- 216 Iz čežnje se rađa tuga, iz čežnje se rađa bojazan. Za onoga tko je lišen čežnje ne postoji tuga, a kamoli bojazan.
- 217 Tko je postigao vrlinu i uvid, ispravnost i iskrenost, tko vrši vlastiti posao - toga ljudi smatraju prijateljem.

- 218 U kome se ispolji volja za neizrecivim, i ako je potaknut u duhu,
a misao mu nije potlačena strastima,
- za toga se kaže da pliva uzvodno.
- 219 Kao što se čovjeku koji je dugo bio odsutan, pa se sretno vrati iz daljine,
raduju rođaci i znanci dobrodošlicom na povratku -
- 220 isto tako i dobrotvora kad s ovog svijeta otiđe na drugi
dobra djela dočekuju prijateljski kao rođaci povratnika.

XVII

GNJEV

/Kodha-vaggo/

- 221 Odustani od gnjeva, odreci se oholosti, nadiđi sve prepreke;
onoga tko nije obuzet imenom-i-likom
i tko ništa nema ne spopadaju nikakve patnje.
- 222 Tko može suzdržati gnjev kad ga spopadne kao zastranjela kola,
toga ja nazivam vozačem, a ostali mogu tek pridržati uzde.
- 223 Nadvladaj mržnju nemržnjom, nadvladaj nepovjerenje vjernošću,
nadvladaj škrtost darežljivošću, a lažljivca istinom.
- 224 Govori istinu, ne prekoračaj, daj onome tko išće malo,
sa ta tri sredstva se stiže među bogove.
- 225 Nenasilni tihi mudraci koji stalno sputavaju tjelesnost
stižu na nepokolebivo stanovište i ne žale da su to postigli.
- 226 U onima što stalno bdiju i trse se dan i noć
nastojeći da se oslobode utrućem (da dosegnu *nirvanu*)
dokončavaju se prilivi strasti.
- 227 Staro je iskustvo, Atula, nije tek današnje,
da se prekorača onaj tko šuti kao i brbljavci,
pa i onaj čiji je govor prijazan.
Nitko na svijetu nije besprijekoran.
- 228 Niti je bilo, niti će biti, niti sada ima
čovjeka koga se samo prekorača ili samo hvali.
- 229 Ali onoga koga znalci hvale iz dana u dan
kao neprijekornog, mudrog, nadarenog mudrošću i vrlinom -

- 230 tko je dostojan da prekori takvoga poput zlata iz rijeke Đambu?
Njega slave i bogovi, pa i stvoritelj Brahma.
- 231 Treba se čuvati tjelesnih uzbuđenja i obuzdavati tijelo.
Odbacivši loše ponašanje tijela,
treba slijediti dobro tjelesno ponašanje.
- 232 Treba se čuvati uzbudljivog govora i obuzdati govor.
Napustivši loše navike u govoru,
treba se pridržavati dobrog ponašanja u govoru.
- 233 Treba se čuvati duševnog uzbuđenja i obuzdavati duh.
Napustivši zlo duševno ponašanje,
treba se i duševno dobro ponašati.
- 234 Mudraci koji su obuzdali tijelo i govor,
mudraci koji su obuzdali duh -
ti su doista dobro obuzdani.

XVIII

MANE

/Mala-vaggo/

- 235 Sada si kao uveli list; poslanici smrti se pojavljuju oko tebe;
stojiš na pragu propasti, a nemaš ni poputbine.
- 236 Zato napravi sam od sebe otok, brzo se potrudi, budi pametan!
Kad pročistiš nečistoću i budeš bez natruha,
ući ćeš u nebesko carstvo plemenitih.
- 237 Tvoj vijek je sada pri kraju. Približio si se grobnoj jami.
Na putu nemaš postaje, a nemaš ni poputbine.
- 238 Zato napravi sam od sebe otok, brzo se potrudi, budi pametan!
Kad pročistiš nečistoću i budeš bez natruha,
nećeš više upadati u rađanje i starost.
- 239 Postepeno, malo po malo, povremeno,
kao što kovač pročišćava srebro,
tako i mudrac treba odstraniti mane iz samoga sebe.
- 240 Kao što hrđa nagriza željezo u kojem se je pojavila,
tako i vlastita zlodjela odvede počinioca zlim putem.
- 241 Neprožimanje smisla je mana svetih izreka;
bezbrižnost je mana domaćinstva; nemar je mana ljepote;
nepažnja je mana stražara.
- 242 Zlo ponašanje je mana žene; škrtost je mana darovatelja;
zločinstva su mane i na ovom i na drugom svijetu.
- 243 Ali mana veća od svih ostalih je mana neznanja.
Napustivši tu manu, budite bez mane, prosjaci!

- 244 Lako je živjeti bezobrazniku, lakomome kao vrana, klevetniku,
nasilniku i drskom čovjeku,
- 245 ali je težak život skromnome, tko stalno teži za onim što je čisto,
nesebičnome, tko nije lakom, tko živi čisto i uviđavno.
- 246 Tko ubija živa bića, tko laže,
tko uzima od svijeta što mu se ne daje, i ide tuđoj ženi,
- 247 čovjek koji je sklon opojnim pićima,
taj već na ovom svijetu potkopava vlastiti korijen.
- 248 I tako shvati, dobri čovječe, da su zla djela nerazumna,
da te lakomost i neispravnost ne odvuku u dugotrajnu patnju.
- 249 Ljudi vrše dobročinstva ili prema vjeri ili prema sklonosti;
zato tko zavidi drugima na jelu i piću,
taj ni danju ni noću ne postiže sabranost duha.
- 250 A u kome je to sasječeno, iskorijenjeno i odstranjeno,
taj i danju i noću postiže sabranost.
- 251 Nema ognja jednakog strasti ni grabljivca jednakog mržnji;
nema mreže jednake zabludi, ni bujice jednake požudi.
- 252 Lako je vidjeti tuđu pogrešku, ali je teško vidjeti vlastitu.
Čovjek tuđe mane plijevi kao korov,
dok vlastite krije kao varalica kocku.
- 253 U onome tko trajno vreba na tuđe pogreške, spreman da prigovori,
vlastite zle sklonosti bujaju. Taj je daleko od dokončanja zlih utjecaja.
- 254 Nema puta po zraku, nema isposnika izvan redovničke zajednice.
Svijet se raduje oprekama, savršeni su nespriječeni.
- 255 Nema puta po zraku, nema isposnika izvan redovničke zajednice.
Nema stalnih sastojaka niti nestalnih buddha.

XIX

O PRAVEDNIKU */Dhammatta vaggo/*

- 256 Ne postaje se pravednik po samovoljnoj odluci.
Tko zna lučiti smisao od besmisla, taj je pametan (*pandito*).
- 257 Tko ne vodi druge po samovoljnoj odluci, nego ravnopravno,
mudar zaštitnik pravde je nazvan pravednikom.
- 258 Nitko ne postaje pametan zato što mnogo besjedi.
Spokojan, bez mržnje i straha, nazvan je pametnim.
- 259 Ni pouzdano ispravan nitko nije zato što mnogo besjedi.
Onaj tko s malo pouke stvarno shvati ispravnost,
taj je pouzdano ispravan, taj se ne odriče pravde.
- 260 Nitko ne posta starješina zato jer mu je sijeda glava;
dozreo tek da sagnjije i uzalud ostario.
- 261 U kome je istina i pravda, nenasilje (*ahimsa*), spoznaja i stega,
taj je mudrac lišen mane i po tome nazvan starješinom.
- 262 Nizato što je dobar govornik, ni kao lotosov cvijet, zbog ljepote,
ne poprima izgled dobrote čovjek zavidan, škrt i nepouzdan.
- 263 Nego onaj u kome je sve to posječeno, i zatrto u korijenu,
taj je besprijekoran mudrac rječit izraz dobrote.
- 264 Brijanjem glave ne postaje redovnikom raspušteni lažov.
Zar da redovnik bude pohotan i lažan?
- 265 Tko ukroti grijeh, sve, i male i velike,
po ćudorednoj krotkosti naziva se redovnik.

- 266 Ne postaje se isposnik samim prošenjem hrane.
Potpunošću ispravnog vladanja postaje se isposnik, i ničim osim toga.
- 267 Tko se udalji od dobra i zla
i uzornim životom promišljeno boravi u svijetu,
tek taj zaslužuje naziv isposnika (*bhikkhu*).
- 268 Ni glupan ni neznalica zato jer šuti nije ušutjeli mudrac (*muni*),
nego onaj tko promišljen odvagne pa prihvati najvrednije.
- 269 Tko se kloni grijeha, taj je i zato je utihnuli mudrac.
I zato jer u svijetu uviđa obje strane, zavređuje naziv utihlog mudraca.
- 270 Plemstvo se ne stječe nasiljem nad životom.
Nenasiljem prema svem što živi stječe se ugled plemenitosti.
- 271 Ne samo po zavisnosti od propisa u vjeri i moralu, a ni po mnogom znanju,
čak ni po dosegu sabranosti (*samadhi*), ni osamljenu boravištu
- 272 nemoj se pouzdati, isposniče, da postižeš blagodat odricanja
do koje svjetovan čovjek ne doseže - sve dok se nisi riješio izljeva strasti.

XX

PUT

/Magga-vaggo/

- 273 Od putova najbolji je osmerostruki, od istina četiri plemenite;
obestrašćenost je vrhovna ispravnost, a od dvonožaca uvidavni.
- 274 Ovo je put. Nema drugog koji vodi do pročišćenja uvida.
Slijedite taj put, tako ćete zbuniti Smrt.
- 275 Kad pođete tim putem, doseći ćete kraj patnje;
ja sam vam ukazao taj put pošto sam spoznao sredstvo protiv žaoke.
- 276 Ali vi treba da izvršite napor; oni koji su to postigli samo ukazuju put,
a oni koji ga slijede u zadubljenju oslobađaju se spona Smrti.
- 277 Svi su sklopovi nepostojani;
tko to pametno uvidi oslobađa se patnje -
to je put pročišćenja.
- 278 Svi su sklopovi bolni;
tko to pametno uvidi oslobađa se patnje -
to je put pročišćenja.
- 279 Sve su pojave (*dhamma*) lišene podrške u sebi (*anatta*);
tko to pametno uvidi oslobađa se patnje -
to je put pročišćenja.
- 280 Tko ne ustaje kad je vrijeme za ustajanje,
mada je mlad i snažan, ipak je lijen,
neodlučan, nepromišljen, nemaran -
lijenčina neće naći put saznanja.
- 281 Tko pazi što govori, suzdržljiva duha,
tko ni tjelesno ne čini nikakvo zlo,
tko pročisti ta tri puta djelatnosti -
taj će uspjeti na putu koji pokazuju mudraci.

- 282 Iz asketskog napora se rađa mudrost,
bez tog napora mudrost se dokončava.
Spoznavši taj dvosmjerni put razvoja i opadanja,
treba se ponašati tako da mudrost prevlada.
- 283 Posijecite šumu, a ne samo stablo, opasnost potječe iz šume.
Kad sasječete i šumu i nagon, prosjaci, postanite zgarišta.
- 284 Sve dok se ne sasiječe nagon, makar i vrlo malen, muškarca prema ženi,
tako je dugo i njegov duh zavisao kao tele od majke koja ga doji.
- 285 Istrgnite privrženost prema samom sebi kao što se jesenji lotos iščupa rukom,
cijenite put smirenja, utruće (*nibbanam*) kojem vas upućuje dobro došli *buddho*.
- 286 “Ovdje ću proboraviti razdoblje kiša, ovdje zimu i ljeto” -
tako razmišlja budala ne brinući se za propast i smrt.
- 287 Čovjeka zabrinutog za djecu i blago
smrt odnosi kao poplava usnulo selo.
- 288 Djeca nisu sklonište, a ni otac ni rodbina,
za onoga koga spopadne smrt nema zaštite u porodici.
- 289 Tako spoznavši svrhu pametan čovjek obuzdan vrlinom
treba da brzo pročisti put koji vodi do utruća (*nirvane*).

XXI

RAZNO

/Pakinnaka-vaggo/

- 290 Ako odričući se manje sreće uviđa veću sreću,
mudar čovjek napušta manju sreću i obazire se na veću.
- 291 Tko traži sreću sebi samome nanoseći patnju drugima,
zapleten u spletke mržnje ne oslobađa se mržnje.
- 292 Kad ono što bi trebalo učiniti ostane neobavljeno,
a vrši se ono što ne bi trebalo,
u onima koji su neobuzdani i nemarni bujaju zli utjecaji.
- 293 Ali oni čija je pažnja stalno usmjerena na tijelo,
koji ne služe onome što nije potrebno, ali marljivo rade ono što treba,
te pažljive i marljive zli utjecaji ne pogađaju.
- 294 Ubivši majku i oca i dva vladara ratničkog roda
i njihovo carstvo sa svim stanovništvom,
brahman odlazi neokaljan.¹²
- 295 Ubivši majku i oca i dva posvećena vladara
sa još jednom moćnom osobom kao petom,
brahman odlazi neokaljan.
- 296 Uvijek se dobro probuđeni bude sljedbenici Gotame
čija je pažnja danju i noću stalno posvećena Buddhi.

¹² Tipično komentarsko razjašnjenje: "majka" (*mata*) je metafora za životnu žeđ, "otac" (*pita*) za oholost, "dva vladara ratničkog roda i njihovo carstvo sa svim stanovništvom" su simbol eternalizma i destruktivizma.

U svome predgovoru posthumno i privatno objavljenom prijevodu *Bhagavad-gite* Đure Robotića (1983, Zagreb, a prethodno objavljenom u *Praxisu* 1973, br. 3/4) osvrnuo sam se na opreku *Bhagavad gite* ovim stihovima *Dhamma-pade* u dvadesetom vijeku. Mahatma Gandhi je na osnovu *Gite*, kao hinduističkog molitvenika, propovijedao nenasilje (*ahimsa*), pozivajući se na isključivo simboličko značenje zapovijedi boga Krišne da treba ubijati i oca i braću i učitelje religije u ratu. *Dhamma-pada* se služi istom simbolikom, i to blizu tisuću godina ranije od *Gite*.

Šezdesetih godina, u doba kad sam bio u Indiji, *Gita* je služila ratnohuškačkim propovjednicima protiv Mahatme Gandhija u ratovima Indije i Pakistana. Zbog takvog spora su brahmani i ubili Mahatmu već dvadeset godina ranije.

- 297 Uvijek se dobro probuđeni bude sljedbenici Gotame
čija je pažnja danju i noću stalno posvećena njegovoj nauci.
- 298 Uvijek se dobro probuđeni bude sljedbenici Gotame
čija je pažnja danju i noću stalno posvećena redovničkoj zajednici.
- 299 Uvijek se dobro probuđeni bude sljedbenici Gotame
čija je pažnja danju i noću stalno posvećena nadziranju tijela.
- 300 Uvijek se dobro probuđeni bude sljedbenici Gotame
čija se misao danju i noću raduje nenasilju (*ahimsa*).
- 301 Uvijek se dobro probuđeni bude sljedbenici Gotame
čija se misao danju i noću raduje njezi duha.
- 302 Teško je pobjeći od svijeta (*pabbadā*), teško je uživati u tome.
Tegoban je boravak u domaćem životu,
mučna je zajednica s onima koji nam nisu ravni.
Patnja spopada i putnika. Zato ne budi putnik da te ne spopadne patnja.¹³
- 303 Obdaren povjerenjem i vrlinom tko stekne slavu i bogatstvo,
u kojoj god zemlji da boravi svuda ga jednako cijene.
- 304 Poštenje se pokazuje već iz daleka kao gorje Himalaja.
Nepoštenje, ni iz bliza neprimjetno, liči iz noći odapetoj strijeli.
- 305 Tko sam sjedi i sam leži, tko sam ide neumorno,
tko sam sebe obuzdava, zna da bude radostan u šumi.

¹³ Prema komentaru "putnik" je čovjek koji kruži svemirom iz života u život, iz svijeta u svijet, u vječnoj patnji, ljudskoj, podljudskoj i nadljudskoj patnji bogova.

XXII

PAKAO

/Niraya-vaggo/

- 306 Tko govori ono što nije istina dospijeva u pakao kao i onaj tko nešto učini, pa kaže da nije, obojica poslije smrti postaju isti kao ljudi ponižavajuće djelatnosti u naknadnom životu.
- 307 Mnogi obučeni u olinjalu monašku odjeću, zloćudni i nerazumni zločinci, zbog zlih djela propadaju u pakao.
- 308 Bolje je da razvratnik proguta užarenu željeznu kuglu nego da lakomisleno uživa milostinju svoje zemlje.
- 309 Bezobziran čovjek koji se udvara tuđoj ženi postiže četiri posljedice: beskorisnu dobit, neudoban ležaj, a treće je prijekor, četvrto pakao.
- 310 Beskorisna dobit i grešna posljedica: kratak je užitak ustrašenog s ustrašenom; a vladar nalaže tešku kaznu. Zato neka čovjek ne udvara tuđoj ženi.
- 311 Kao što kopriva krivo zahvaćena ozlijedi ruku isto tako i loše shvaćen isposnički život povlači u pakao.
- 312 Nikakvo nemarno djelo, zanemaren zavjet, kolebivo prihvaćena redovnička stega ne donosi mnogo ploda.
- 313 Ako nešto treba učiniti, izvrši to odlučno; nemaran isposnik diže sve veću prašinu.
- 314 Bolje je ne izvršiti zlo djelo, jer zlodjelo naknadno izaziva patnju. Bolje je izvršiti dobro djelo, jer tko ga izvrši zbog toga ne pati.
- 315 Kao što je pogranični grad zaštićen iznutra i izvana

tako čuvaj samog sebe; ne propusti ni trenutak,
jer se oni koji propuštaju trenutke kaju kad padnu u pakao.

- 316 Oni koji se stide onoga čega se ne treba stidjeti,
a ne stide se onoga čega bi trebalo da se stide,
takva bića, usvojivši zle nazore, odlaze stranputicom.
- 317 Oni koji se boje onoga čega se ne treba bojati,
a ne boje se onoga čega se treba bojati,
takva bića, usvojivši zle nazore, odlaze stranputicom.
- 318 Oni koji podozrijevaju što nije zazorno,
a ne podozrijevaju što je zazorno,
takva bića, usvojivši zle nazore, odlaze stranputicom.
- 319 Oni koji spoznaju zazorno kao zazorno,
a što nije zazorno kao nezazorno,
takva bića, usvojivši ispravne nazore, idu dobrim putem.

XXIII

SLON

/Nagavaggo/

- 320 I ja ću - kao što slon u boju podnosi strijelu odapetu iz luka -
podnijeti grube riječi; svjetina je zloćudna.
- 321 Ukroćenog slona vode u boj, kralj jaše na ukroćenom slonu.
I među ljudima je najbolji onaj tko je ukroćen, tko podnosi surove riječi.
- 322 Izvrsne su ukroćene mazge i konji sindhavskog soja,
a i veliki ratni slonovi. -
Ali još je bolji onaj tko je ukrotio sam sebe.
- 323 Jer se ni pomoću takvog prijevoza ne ide u neprohodni kraj,
tamo kuda ide vlastitom krotkošću dobro ukroćen čovjek.
- 324 Slavni slon "Čuvar blaga", kojeg je teško obuzdati,
kad se zapjeni oštrim sokom neće okusiti ni zalogaj
kad ga se veže. Snažni se slon sjeća slonovske prašume.
- 325 Kad netko postane lijen i proždrljiv,
pospanac koji se vrti u snu kao velika utovljena svinja, -
takav se glupan uvijek ponovo preporađa.
- 326 Ova se je misao ranije lutalački kretala
kuda je htjela, kud željela, kako joj se posrećilo.
Danas ću je pritegnuti temeljito
kao krotitelj nemirnoga slona.
- 327 Radujte se u nerastresenosti, pazite na vlastitu misao,
izvucite se sa stranputice kao slon kad zapadne u blato.
- 328 Ako nađete razboritog suputnika koji vam se pridruži,
koji živi pošteno i pametno i prevladava sve poteškoće,
pođite s njim drage volje i budite pažljivi.
- 329 A ako ne nađete razboritog suputnika koji vam se pridruži,
koji živi pošteno i pametno,

onda kao vladar koji napušta pobijeđenu zemlju
idite sami kao slon po prašumi.

- 330 Bolje je živjeti sam, nema drugarstva s budalom.
Idi sam i ne čini zlo,
s malo želja kao slon u prašumi.
- 331 Kad se pojavi nevolja, sretni smo da imamo prijatelje.
Zadovoljstvo je sretno kad je uzajamno.
Sretno je dobročinstvo pod kraj života.
Sretno je napuštanje svake patnje.
- 332 Na svijetu je sreća imati majku, a i oca.
Sretno je stanje isposnika, a isto tako i svećenika.
- 333 Sretno je živjeti u vrlini do starosti.
Sretno je čvrsto pouzdanje, sretan je doseg mudrosti
i nevršenja zlodjela.

XXIV

ŽEĐA ZA ŽIVOTOM

/Tanha-vaggo/

- 334 U nemarnom čovjeku čežnja buja kao puzavica.
On stremi iz života u život kao majmun u šumi tražeći plod.
- 335 Koga svlada ta bijesna otrovna žeđa za svijetom,
njegovu jadu bujaju kao obilje trave *birana*.
- 336 A tko može svladati tu bijesnu teško iskorjenjivu žeđu za svijetom
sa njega otpadaju nevolje kao kapi vode sa lotosa.
- 337 Zato kažem vama koji ste se ovdje smjelo sakupili:
Iskopajte korijen žeđi za životom
kao onaj tko trga korov *birana* u potrazi za mirisnim korijenom *usira*
da vas kao trstiku ne prelama struja smrti uvijek ponovo.
- 338 Kao što odsječeno stablo čiji je korijen čvrst i neoštećen
ponovo izraste, isto tako dok sklonost prema žeđi za životom
nije prekinuta i ta se patnja obnavlja uvijek ponovo.
- 339 U kome 36 struja teku prema užicima
toga pogrešna shvaćanja i odluke zavode putem strasti.
- 340 Struje streme na sve strane, puzavci stalno bujaju.
Kad spazite da taj puzavac klija, presijecite mu korijen mudročću.
- 341 Radosti pritječu i prianjaju uz živa bića.
Prigrlivši užitke u težnji za srećom
ti ljudi upadaju u rađanje i starost.
- 342 Svjetina tjerana požudom bježi naokolo kao progonjeni zec.
Podjarmljeni i pritiješnjeni potpadaju uvijek ponovno pod dugotrajnu patnju.

- 343 Svjetina tjerana požudom bježi naokolo kao progonjeni zec.
Zato neka se redovnik odvrati od požude u težnji za vlastitom obestrašćenošću.
- 344 Ako netko raskrčivši prašumu čežnji, oslobodivši se iz đungle,
oslobođen ponovno pohrli u tu istu šumu,
prozrite njegovu ćud: oslobođen spona ponovno pribjegava u njih.
- 345 Mudraci kažu da nije čvrsta ona spona koja je napravljena od željeza,
ni od drveta ni od konopa,
nego je snažniji zanos za nizove dragulja, za djecu i žene.
- 346 Onu sponu nazivaju čvrstom mudraci
koja nas vuče i kad popušta i teško popušta.
Oni koji nju raskinu bježe od svijeta
napustivši čežnju za srećom u strastima.
- 347 Oni koji su pod utjecajem strasti
upadaju u struju kao pauk u mrežu koju je sam spleo,
dok mudri ljudi trgajući tu mrežu napuštaju taj svijet
bezбриžni odrekavši se sve patnje.
- 348 Napusti ono što je bilo prije i ono što će biti kasnije,
i ono što je u sredini na prijelazu preko struje bivanja.
U duhu odasvud razriješenom nećeš ponovno upadati u rađanje i starost.
- 349 U biću čije je mišljenje poremećeno nadmoćnom straću
koja teži za onim što joj je drago,
čežnja sve više raste i pojačava zavisnost.
- 350 Tko se raduje u smirenju razmišljanja
i uvijek razvija uvid u nepoželjnost,
taj će doista odstraniti, taj će dokinuti sponu smrtnosti.
- 351 Tko je stigao do kraja, neustrašiv, bez požude, bezgrešan,
tko je istrгнуo trnje bivanja,
ovo mu je posljednje utjelovljenje.
- 352 Tko je lišen čežnje i lakomosti, vješt u analitici i metrici,

u pravopisu i redu riječi, za toga se kaže
da je veliki mudrac i velik čovjek
i da je u posljednjem utjelovljenju.

- 353 Sve sam nadmašio, sve sam prozreo,
ničim što postoji nisam okužen,
sve sam napustio; dokončanjem žede sam se oslobodio,
samostalno sam se uzdigao do spoznaje. Na koga da se ugledam?
- 354 Dar istine nadmašuje sve darove.
Ukus istine nadmašuje sve ukuse.
Radost u istini nadmašuje sve radosti.
Dokončanje čežnje nadmašuje svaku patnju.
- 355 Bogatstvo ubija nerazumnog, a ne onoga tko stremi da ga nadide.
Čežnjom za bogatstvom nerazuman čovjek ubija i druge i samog sebe.
- 356 Korov je pošast njiva, strast je pošast ovog ljudskog roda.
Zato je dar onima koji su lišeni strasti vrlo plodonosan.
- 357 Korov je pošast njiva, mržnja je pošast ovog ljudskog roda.
Zato je dar onima koji su lišeni mržnje vrlo plodan.
- 358 Korov je pošast njiva, zabluda je pošast ovog ljudskog roda.
Zato je dar onima koji su lišeni zablude vrlo plodan.
- 359 Korov je pošast njiva, želja je pošast ovog ljudskog roda.
Zato je dar beželjnima vrlo plodan.

XXV

ISPOSNIK

/Bhikkhu-vaggo/

- 360 Obuzdanost vida je dobra, dobra je obuzdanost sluha,
obuzdanost njuha je dobra, dobra je obuzdanost okusa.
- 361 Obuzdanost tijela je dobra, dobra je obuzdanost govora,
obuzdanost duha je dobra, obuzdanost je uopće dobra.
Obuzdan u svakom smislu isposnik se oslobađa svake patnje.
- 362 Nadzor nad rukama, nadzor nad nogama,
nadzor nad govorom, to je najviši nadzor.
Čija radost potječe iz unutrašnje sabranosti,
tko je zadovoljan u samoći, za toga se kaže da je isposnik.
- 363 Isposnik koji ima nadzor nad svojim ustima,
koji govori poučno, a ne uobraženo,
kad objašnjava ispravni smisao, njegov je govor zreo.
- 364 Ispravnost je njegovo zadovoljstvo, ispravnost je njegova radost,
ispravnost mu je povod razmišljanja; isposnik slijedi ispravnost
i ne zanemaruje dobrobit ispravnosti.
- 365 Ne treba precjenjivati svoju korist niti zavidjeti drugima.
Isposnik koji zavidi drugima ne postiže sabranost duha.
- 366 Iako isposnik malo dobiva, neka ne podcjenjuje to što je dobio;
i bogovi hvale onoga čiji je život čist i naporan.
- 367 U kome nema nikakve sebičnosti u pogledu imena-i-lika
i tko se ne žali ni zbog čega što nije, za toga se kaže da je isposnik.
- 368 Isposnik koji boravi prijatno i spokojno u Buddhinoj zajednici
stiže na put stižanja i sreće u smirenju sastojaka bića.

- 369 Isprazni, isposniče, taj čamac, prazan će se lako kretati.
Kad otcijepiš strast i mržnju, postići ćeš utruće (*nibbanam*).
- 370 Pet presijeci, pet odbaci, a pet njeguj dalje.
Bhikkhu koji je nadišao pet (sastojaka postojanja)
naziva se onim koji je prešao preko bujice.
- 371 Zadubi se, bhikkhu, (u meditaciju), ne budi nemaran.
Ne dopusti da ti misao luta u čulnoj strasti
da iz nepažnje ne progutaš željeznu kuglu,
pa da bukteći ne povikneš: “To je patnja!”
- 372 Nema meditativnog zadubljenja za bezumnika, nema razuma bez zadubljenja.
U kome je zadubljenje i mudrost, taj je pred utrućem.
- 373 Isposniku koji smirena duha uđe u praznu kuću
radost biva nadljudska u jasnom uvidu u ispravnost.
- 374 Što bolje upoznaje porast i pad sastojaka bića, doseže radost i zanos.
Za one koji to uviđaju, u tome je besmrtnost.
- 375 To sada ovdje biva izvor za mudrog isposnika:
nadzor nad osjetilima, smirenost, obaveze ispravnog ponašanja,
druženje s uzornim prijateljima koji žive čisto i revno.
- 376 Odošanje treba da bude prijazno i uzorno;
tako će se uz mnogo zadovoljstva dokončati patnja.
- 377 Kao što jasmin stresa povenulo cvijeće
tako se i vi otresite strasti i mržnje.
- 378 Spokojnim se naziva onaj isposnik
koji je smirio tijelo, smirio govor, smirio duh,
tko je potpuno smiren odbacio napasti svijeta.
- 379 Ohrabruj sam sebe, provjeravaj sam sebe.

Tako zaštićen sam sobom i pažljiv
živjet ćeš sretno, isposniče.

- 380 Svatko je sam sebi vodič, svatko je sam sebi utočište.
Zato urazumi sam sebe kao trgovac bodrog konja.
- 381 Isposnik nalazi veliko zadovoljstvo u Buddhinom učenju
i doseže put smirenja, sreću stišanja činilaca života.
- 382 Isposnik koji se već u mladosti napreže u Buddhinom učenju
obasjava ovaj svijet kao Mjesec kad se riješi oblaka.

XXVI

BRAHMANSKI SVEĆENIK

/Brahmana-vaggo/

- 383 Presijeci struju odrješito, brahmane, rastjeraj strasti.
Kad spoznaš da je dokončan splet činilaca života,
onda si znalac onoga što nije izvještačeno, brahmane.
- 384 Kad brahman nađi dvije pojave,
onda otpadaju sve spone s onoga koji je to spoznao.
- 385 Za koga ne postoji ni ovostranost ni onostranost ni obje te strane,
tko je neustrašiv i nevezan, toga ja nazivam brahmanom.
- 386 Umno zadubljenog, neokaljanog, smirenog, tko je izvršio dužnost,
slobodnog od zlih utjecaja, tko je postigao krajnju svrhu -
toga ja nazivam brahmanom.
- 387 Po danu sja Sunce, po noći svijetli Mjesec,
borac se sjaji u svijetlom oružju,
brahmanov sjaj je u naporu zadubljenja,
ali budni prosijava danju i noću bljeskom svoga zanosa.
- 388 Tko je odbacio teret, zato se naziva brahmanom,
tko je uravnotežen, naziva se vršiocem napora (*samano*),
a po izbjegavanju vlastite okaljanosti naziva se pustinjak.
- 389 Nitko ne bi smio napasti brahmana,
a niti brahman da se iskali na napadača.
Jao onome tko ubije brahmana,
a još gore onome tko se iskali na napadača.
- 390 Za brahmana nije neznatna dobrobit
kada suzdrži duh od onoga što mu prija;
kad god odvрати duh od nasilja,
tim samim stišava patnju.

- 391 Tko niti tijelom, ni riječju ni mišlju ne nanosi patnju,
obuzdan u ta tri smisla, toga ja nazivam brahmanom.
- 392 Onoga tko je ispravno razumio pouku potpuno budnoga,
toga treba revno poštivati kao što brahman poštuje vatru na žrtveniku.
- 393 Brahmanom se ne postaje ni po pletenju kose, ni po kastinskom rodu.
U kome je istina i ispravnost, taj je sretan, taj je brahman.
- 394 Što će ti, slaboumni, pletenice, što će ti odjeća od kozjeg krzna?
Nutrina ti je puna lakomosti, dok pročišćavaš vanjštinu.
- 395 Onoga tko nosi izlinjalo odijelo, mršav, s nabreklih žilama,
osamljen u šumi u duhovnom zadubljenju,
toga je nazivam brahmanom.
- 396 Ja ne nazivam nikoga brahmanom po rođenju ni po majci.
I ako se naziva "gospodinom" i imućnim.
Ja nazivam brahmanom onoga tko niti što posjeduje niti što uzima.
- 397 Tko kad rastrgne sve sponne zbog toga ne strepi,
tko je nadišao povezanost sa zajednicom -
toga ja nazivam brahmanom.
- 398 Tko je pretrgao omču i sponu i petlje konopca,
tko je slomio ogradu -
toga, budnoga, ja nazivam brahmanom.
- 399 Tko nedužan strpljivo podnosi uvrede, udarce i tamnicu,
čija je snaga strpljenje,
toga ja nazivam brahmanom.
- 400 Tko je bez mržnje, vjeran zavjetima, krepostan i nije lakom,
obuzdan, u posljednjem utjelovljenju -
toga ja nazivam brahmanom.

- 401 Kao voda na listu lotosa, ili zrno gorušice na oštrici igle
što se ne lijepi na strasti -
takvoga ja nazivam brahmanom.
- 402 Tko već ovdje prepoznaje kraj vlastite patnje,
s koga je otpao teret -
toga nesputanog ja nazivam brahmanom.
- 403 Dubokoumnog mudraca koji razlikuje što je, a što nije put,
tko je dosegao krajnji cilj -
toga ja nazivam brahmanom.
- 404 Onoga tko se je osamio na obje strane - i od domaćina i od beskućnika -
tko ne pohađa domove i malo mu treba -
toga ja nazivam brahmanom.
- 405 Tko je otklonio batinu ispred pokretnih i nepokretnih bića,
- tko niti ubija niti uzrokuje ubijanje,
- toga ja nazivam brahmanom.
- 406 Nenasilan među nasilnima, prijegoran među siledžijama,
bez gramzivosti među gramzivima -
toga ja nazivam brahmanom.
- 407 S koga su strast i mržnja, oholost i licemjernost otpale
kao zrno gorušice sa oštrice igle -
toga ja nazivam brahmanom.
- 408 Tko izriče istinu bez surovosti, jasno razumljivu,
kojom nikoga ne vrijeđa -
toga ja nazivam brahmanom.
- 409 Tko ne uzima ništa na svijetu, ni veliko ni malo,
ni sitno ni krupno, ni lijepo ni ružno -
toga ja nazivam brahmanom.
- 410 Kome nisu poznate želje ni na ovom ni na drugom svijetu,
tko je razriješen od želja -

toga ja nazivam brahmanom.

- 411 Tko ne zna za stalna boravišta i neće da zna za podozrenja,
tko je dosegao dubinu ne-umiranja -
toga ja nazivam brahmanom.
- 412 Tko je tu nadmašio povezanost dobra i zla,
tko je bez patnje, bez strasti -
tako čistoga ja nazivam brahmanom.
- 413 Tko je čist kao neokaljani Mjesec, bistar, jasan, nezasjenjen,
sa kojeg je odstranjen i radostan izgled -
toga ja nazivam brahmanom.
- 414 Tko je prešao glib teško prohodnog puta, tu struju zbivanja i zablude,
u duhovnom zadubljenju, bez sumnje, ne hvatajući se ni za što, dogorio
- toga ja nazivam brahmanom.
- 415 Tko je ovdje napustio strasti i pobjegao kao beskućnik,
u kome je napuštena žeđa za bićem -
toga ja nazivam brahmanom.
- 416 Tko je ovdje napustivši žudnje za životom pobjegao kao beskućnik,
u kome je prekinuta žeđa za bićem -
toga ja nazivam brahmanom.
- 417 Odbacivši ljudsku podjarmljenost, nadišavši podložnost bogovima,
razriješenog od svake podložnosti -
toga ja nazivam brahmanom.
- 418 Napustivši ugodnost i neugodnost, rashlađenog bez ostatka,
pobjednika koji je savladao cijeli svijet -
toga ja nazivam brahmanom.
- 419 Tko uvidi svuda propadanje bića i njihovo obnavljanje,
tko ne prijanja uz biće -
toga dobro prispjeloga, budnog, ja nazivam brahmanom.

- 420 Za čiji put ne znaju ni bogovi, ni anđeli, ni ljudi,
čiji su zli utjecaji iscrpljeni, dostojnog poštovanja -
toga ja nazivam brahmanom.
- 421 Tko ni ispred sebe, ni za sobom, ni po sredini nema ničega,
tko ništa nema i ništa ne usvaja -
toga ja nazivam brahmanom.
- 422 Tko je neustrašiv kao bik,
svemoćnog i premudrog pobjednika, nesavladivoga -
toga ja nazivam brahmanom.
- 423 Onoga tko zna za svoje ranije postojbine (živote)
i prozrijeva nebo i pakao, tko je dospio do kraja (prepo-)rađanja,
ušutjelog mudraca čija je spoznaja usavršena -
toga ja nazivam brahmanom.